

STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNE EKO-UNIA

ul. Białoskórnicza 26, 50-134 Wrocław ☎ +48 71 344 22 64 ✉ info-ekounia@eko.org.pl

Kompleks Turów i zgorzelecki region węglowy

Zagrożenia i wyzwania obecnie oraz w perspektywie 2035 r.

Opracowanie Stowarzyszenia Ekologicznego EKO-UNIA, przy konsultacjach z innymi organizacjami pozarządowymi oraz aktywistami i decydentami z regionu zgorzeleckiego*

I. Sytuacja za rządu PiS-u

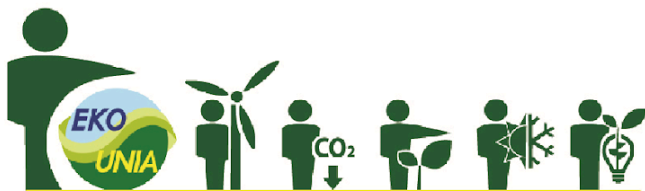
Rząd PiS konserwował i pielęgnował oczekiwania pracowników Kopalni i Elektrowni Turów oraz powiatu zgorzeleckiego, że obiekt będzie działał do końca zasobów węgla tj. do 2044 r.

Założenie to staje się coraz bardziej nieracjonalne wobec:

- polityki klimatycznej UE i Polski oraz największej emisyjności węgla brunatnego;
- utruty konkurencyjności produkcji z węgla wobec prądu z OZE (połączonej z efektywnością energetyczną);
- szkodliwego zamrożenia sytuacji społeczno - gospodarczej w powiecie turoszowskim - „Twierdza Turów” - samorządy i obywatelki/-le nie myślą i nie przygotowują transformacji, która trwa wokół niezależnie od polityki rządu;
- oszukiwanie górników i energetyków przez, coraz mniej realną, obietnicę działania Kompleksu do 2044 r. z rosnącą groźbą nagłego załamania opłacalności i utraty miejsc pracy;
- trwającego sporu prawnego z organizacjami polskimi, niemieckimi, czeskimi, który doprowadził do podważenia decyzji środowiskowej i koncesji do 2044 r. dla kopalni w marcu br. Konflikt narasta także w kontekście międzynarodowym: Niemcy - miasto Zittau, Czechy - NGO, jako strony skarżące kopalnię (mimo obowiązującej międzyrządowej umowy polsko-czeskiej i wydatkowania 45 mln euro przez rząd Polski);
- możliwości szybkiego (do ok. 2030 r.) zastąpienia udziału Elektrowni Turów w zaopatrzeniu kraju w energię - w 2023 r. było to ok 5% a elektrownia pracowała z pełną mocą tylko 1/3 czasu w ciągu ostatnich 3 lat (niezbędność Turowa dla bezpieczeństwa energetycznego kraju staje się mitem). Powstała ekspertyza (przedłożona również w postępowaniu przed WSA) potwierdzająca możliwość zastąpienia El. Turów innymi Źródłami, przygotowana przez dr inż. Krzysztofa Bodzka z Politechniki Śląskiej, a także analizy innych ekspertów przedstawiające model ekonomiczny, w którym spalanie węgla brunatnego staje się nieopłacalne po 2030 r.

SKUTKI EKONOMICZNE

Brak odważnej - ale też racjonalnej z punktu widzenia interesu kraju - polityki PGE i rządu PiS wobec tych wyzwań doprowadził do utraty przez region i PGE, a także cały kraj, ponad 1,5 mld zł:

STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNE EKO-UNIA

ul. Białoskórnicza 26, 50-134 Wrocław ☎ +48 71 344 22 64 ✉ info-ekounia@eko.org.pl

- a) **ok. 500 mln zł** - kary do TSUE w wysokości ok. 70 mln Euro oraz umowa z Czechami, w związku z którą Polska zapłaciła 45 mln Euro;
- b) **ok. 1 mld zł straty** z tytułu nie zakwalifikowania regionu bogatyńsko-zgorzeleckiego do Funduszu Sprawiedliwej Transformacji UE.
- c) **dotatkowo, poprzez zaangażowanie się Państwa w nowe moce węglowe - koszty utraconych możliwości** - czyli braku wykorzystania środków przeznaczonych na budowę nowego bloku w Elektrowni Turów (ponad 4 mld zł) na m.in. inwestycje w obszarze efektywności energetycznej lub OZE (działania w efektywność energetyczną przynoszą najszybszy zwrot zainwestowanych środków, jednak pokazujemy tutaj inwestycje w energetykę wiatrową, jako najtańsze źródło energii).
W 2015 r. (rozpoczęcie budowy nowego bloku w Elektrowni Turów - 496 MW) koszt energetyki wiatrowej na lądzie w UE wynosił średnio ok 6,7 mln PLN/MW. **Koszty nowego bloku w Turowie wyniosły ponad 4 mld PLN** - co jest równe ok. 600 MW zainstalowanych w energetyce wiatrowej. Zatem budując w 2015 r. 600 MW mocy wiatrowej (zakładamy, że energia produkowana by była od 2016 r.), zakładając średnią roczną produkcji energii elektrycznej z 1 MW wiatru na poziomie ok. 2400 MW/h, to w latach 2016-2021 (2021 to rok oddania do użytku nowego bloku Elektrowni) elektrownie wiatrowe wyprodukowały by 8,6 tW/h.
Przy cenie energii z węgla ok. 200 PLN/MWh, strata to ok. **1,7 mld PLN**. Wiatr jest darmowym, krajowym i odnawialnym źródłem energii, bez zmian w jego cenach, dodatkowo nie obciążony jest opłatą EU ETS.

II. Główne cele na 2024 r.

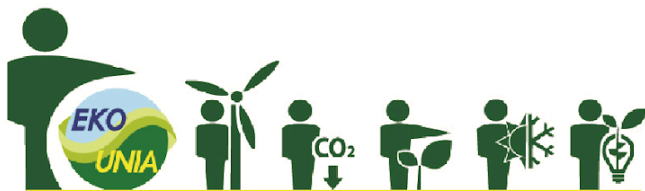
1) Określenie planu i harmonogramu wcześniejszego zamknięcia kompleksu Turów z udziałem PGE i rządu, a także obywateli i samorządów:

- a) plan i harmonogram zamknięcia do 2030 r. oraz do 2035 r. (wariantowo - np. najpierw wyłączenie części bloków i zostawienie nowego bloku jako rezerwy mocy) - PGE, eksperci zewnętrzni, instytucje takie jak PSE;
- b) stworzenie z partnerami lokalnymi, regionalnymi i rządem wspólnej i realistycznej wizji regionu wolnego od węgla – Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji w rozumieniu FST UE.

2) Otwarcie w Komisji Europejskiej możliwości wykorzystania unijnego procesu Sprawiedliwej Transformacji i różnych funduszy dla regionu zgorzeleckiego do 2027 r., a po tym roku także funduszy w nowej perspektywie finansowej.

3) Budowanie pozytywnej i perspektywicznej wizji transformacji Turowa - odejście od węgla w Turowie jako siła napędowa transformacji energetycznej i społecznej w regionie Dolnego Śląska i w Polsce.

4) Wsparcie transformacji energetycznej i ochrony klimatu na Dolnym Śląsku, w szczególności podnoszenie wiedzy i świadomości w zakresie wykorzystania funduszy unijnych na transformację i rozwój regionu zgorzeleckiego - możliwości i potencjał sprawiedliwej transformacji w sektorze energetycznym oraz branżach związanych z turystyką i ochroną dziedzictwa kulturowego; praca z mieszkańcami na rzecz akceptacji i wsparcia transformacji energetycznej regionu zgorzeleckiego, identyfikacja grup społecznych najbardziej zagrożonych odejściem od węgla.

STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNE EKO-UNIA

ul. Białoskórnicza 26, 50-134 Wrocław ☎ +48 71 344 22 64 ✉ info-ekounia@eko.org.pl

III. Syntetyczna analiza uwarunkowań

1) Kontekst prawny

Problem wpływu Kompleksu Turów stał się w ostatnich latach ważnym problemem krajowym, ale także międzynarodowym - wszystkie główne siły polityczne wypowiedziały się w tej sprawie. Po zawarciu umowy międzyrządowej między Polską a Czechami i wycofaniu skargi z Trybunału Sprawiedliwości (co kosztowało Polskę ponad 500 mln zł), sprawa kopalni Turów zesza z czołówek gazet, a problemy tego kompleksu zostały odłożone na później.

Problem Turowa niespodziewanie powrócił z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie (WSA), który wydał wyrok w czerwcu 2023 r. oraz w marcu 2024 r. **WSA**, po skargach NGO, w tym Stowarzyszenia EKO-UNIA, **podważył główne prawne dokumenty dot. działania kompleksu poprzez zakwestionowanie decyzji Środowiskowej Kopalni Turów, a w konsekwencji także koncesji do 2044 r.**

2) Transformacja w nowym rządzie i samorządzie – kto odpowiedzialny?

W 2024 r. widzimy ogromną szansę - wciąż niewykorzystywaną - na zmianę podejścia do przyszłości kompleksu energetycznego Turów. Nowy rząd wydaje się być świadomy zagrożeń klimatycznych i konieczności odejścia od węgla.

Niestety, w regionie Turowa brakuje dyskusji o przyspieszeniu odchodzenia od paliw kopalnych, w tym węgla brunatnego, wraz z rozwojem odnawialnych źródeł energii.

Obserwujemy brak ruchu wśród samorządowców powiatu zgorzeleckiego (7 gmin, ok 90 tys. ludzi) i strach w poruszaniu tematu dekarbonizacji i zamknięcia Kompleksu Turów.

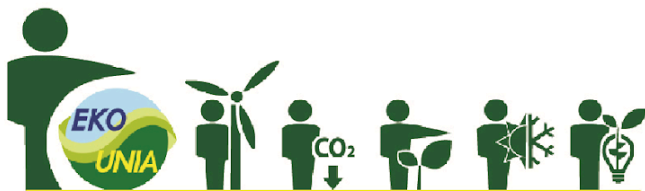
Podobnie odczytujemy ostrożne zachowania przedstawicieli rządu w sprawie odejścia od węgla (w szczególności brunatnego) w tym i innych regionach. Na szczeblu centralnym brakuje jednostki odpowiedzialnej za transformację energetyczną Polski, która koordynowała by cały proces - odpowiedzialność jest rozmyta i rozproszona po różnych resortach. To jest istotna bariera w kluczowym procesie dla transformacji i konkurencyjności gospodarki. Jest to zgodna opinia naszych ekspertów i organizacji, w tym think tanków.

3) Kontekst międzynarodowy

Kolejnym bardzo ważnym punktem są wybory do Parlamentu Europejskiego w 2024 r oraz współpraca regionalna na rzecz transformacji TrójZiemia (zachodniej części D.Ślaska z Turowem, Kraju Liberackiego oraz zachodniej Saksonii). Wątek Turowa i polskiej transformacji jest tu szczególnie ważny, ze względu na międzynarodowe oddziaływanie (Czechy, Niemcy) na środowisko, wodę i klimat, a także na skuteczne instrumenty unijne w odchodzeniu od węgla w Europie.

W 2024 r. kontynuowane będą procedury prawne dotyczące m.in. decyzji Środowiskowych i koncesji dla Turowa (krajowych i międzynarodowych), a także ochrony zabytków. Tym bardziej, że nastąpiło odwołanie NGO oraz PGE do NSA od decyzji WSA dotyczącej decyzji Środowiskowej.

4) Kontekst Środowiskowy

STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNE EKO-UNIA

ul. Białoskórnicza 26, 50-134 Wrocław ☎ +48 71 344 22 64 ✉ info-ekounia@eko.org.pl

Kompleks Turów ma negatywny wpływ na środowisko. Działalność Kopalni wiąże się z odwadnianiem złóż na ogromną skalę, co powoduje powstanie tzw. leja depresji wokół odkrywki węgla brunatnego - zanikają wody podziemne (w studniach i ujęciach komunalnych, także po czeskiej stronie). Osuszane są ujęcia wody pitnej i użytkowej Bogatyni. Dodatkowo, ścieki z Elektrowni zrzucane są do Nysy Kłodzkiej. Kopalnia Turów przyczynia się także do wzrostu emisji hałasu, wibracji oraz pyłów zawieszonych (smogu), narażając mieszkańców regionu na zwiększone ryzyko chorób.

5) Kontekst ochrony walorów kultury i turystyki

Plany poprzedniego rządu i spółki PGE oznaczają nie tylko **dalsze spalanie węgla brunatnego, ale także zniszczenie starego, zabytkowego uzdrowiska Opolno-Zdrój**, gdzie zabudowę stanowią ponad 100 letnie domy zdrojowe oraz - co jest szczególnym dziedzictwem - charakterystyczne dla Górnych Łużyc chałupnicze domy szachulcowe. Region Bogatyni jest również **znany z największej liczby zachowanych wciąż domów przysłupowych (domów dawnych tkaczy)**.

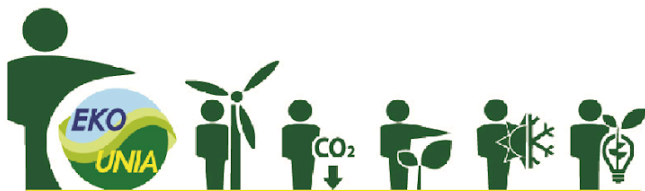
Wcześniej, na potrzeby kopalni, zniszczono inną wieś o nazwie Wigancice z domami o konstrukcji zrębowej. Po kilku miesiącach od zniszczenia tej miejscowości okazało się, że dewastacja była niepotrzebna, gdyż kopalnia zmieniła technologię zwałowania. W przypadku Opolna-Zdroju sytuacja może być podobna - węgiel brunatny znajdujący się w pobliżu wsi może nigdy nie zostać wydobyty i spalony. Tymczasem zniszczeniu ulegną cenne zabytki, w tym unikatowy dziś układ architektoniczno-przestrzenny XIX-wiecznego uzdrowiska. Lokalne organizacje zajmujące się ochroną dziedzictwa architektonicznego i kulturowego Łużyc - działające również w ramach "Porozumienia dla TrójZiemia" - liczą na fundusze europejskie i już teraz wykazują się wzorcowymi działaniami na rzecz ratowania lokalnej kultury i zacieśniania relacji z Czechami i Niemcami.

Chcemy wzmocnić proces transformacji w regionie Bogatyni **poprzez aktywizację zarówno sektora energetycznego, jak i kulturalnego, artystycznego, architektonicznego i turystycznego**.

6) Kontekst społeczny

Większość obywateli regionu, też pracowników Turowa (ok. 4 tys. osób) wie, że transformacja jest nieunikniona. **Brak decyzji o dacie zakończenia pracy obiektu niesie jednak poczucie zagrożenia (Kompleks Turów może zostać zamknięty nagle, bez okresu przejściowego), jest nieodpowiedzialny, bo hamuje rozpoczęcie przygotowań planu transformacji - Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji oraz zdobycia funduszy krajowych i UE**. Hamuje także przygotowanie warunków dla budowy nowych firm i działalności, tworzących nowe i perspektywiczne miejsca pracy w sferach realizacji Zielonego Ładu, min. pasywizacji budynków, elektryfikacji transportu, budowy OZE i magazynów energii, inwestycji w efektywność energetyczną, a także inwestowania w nowe sektory: zabytki, turystykę, też przemysłową - wykorzystanie Turowa jako obiektu historii przemysłu węglowo-energetycznego (dotychczasowe opinie wskazują, że jest tu w alternatywnych obszarach 2-3 razy więcej miejsc pracy niż w samym kompleksie energetycznym Turów).

Władze samorządowe oraz mieszkańcy starają się zaklinać rzeczywistość i wierzyć dotychczasowym zapewnieniom, że Kopalnia będzie wydobywać węgiel do 2044 r. Temat Turowa w regionie nie jest już atrakcyjny, mieszkańcy są nim zmęczeni, też aferami władz lokalnych i ciągłą niepewnością.

STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNE EKO-UNIA

ul. Białoskórnicza 26, 50-134 Wrocław ☎ +48 71 344 22 64 ✉ info-ekounia@eko.org.pl

Kluczowe będzie zbudowanie koalicji poparcia dla transformacji energetycznej, społecznej i gospodarczej, pokazanie szans dla regionu. Ważne jest również kierowanie kampanii do nowych grup, które często są pomijane w dyskursie publicznym, takich jak kobiety i młodzież.

7) Kontekst finansowy

Przez politykę PiS powiat zgorzelecki stracił ponad 1 mld zł z unijnego Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST). Dzięki wspólnym staraniom i obecności w Komitecie Monitorującym Fundusze Dolnośląskie, powiat zgorzelecki jest obecnie w większym stopniu uwzględniany przez Urząd Marszałkowski w planach finansowych na tle reszty województwa (próba rekompensaty za utracony FST). Środki te nie zastąpią jednak miliardowego wsparcia z FST UE, które na razie zostało utracone. Trzeba także pamiętać, że Kompleks Turów ma ogromny udział w budżecie gminy Bogatynia (ok. 50 mln zł /rok), dlatego tak ważne jest dobre zaplanowanie całego procesu transformacji. Brakuje planu odejścia od węgla dla całego regionu, który uporządkował by proces alokacji środków (inaczej będą one tylko rozpraszane), ale także gotowości społecznej oraz działań samorządów.

IV. Wniosek końcowy

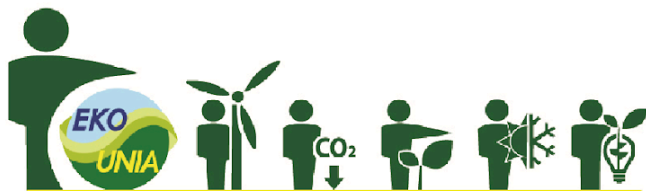
Mimo trudnych uwarunkowań polityczno-społecznych oraz sytuacji wynikającej z populistycznych obietnic PiSu - celem nowego rządu i jego decydentów, po wyborach do PE, powinno być określenie realistycznego harmonogramu odchodzenia od węgla Kompleksu Turów i regionu zgorzeleckiego (szybszego niż 2044 r.). Plan powinien zostać przygotowany w porozumieniu z PGE, władzami województwa dolnośląskiego, samorządem regionalnym i lokalnym, a także z organizacjami pozarządowymi. Powinien stanowić podstawę do przywrócenia możliwości wsparcia sprawiedliwej transformacji z FST UE.

=====

***Wzmacnianie i budowa kapitału społecznego - działania Stowarzyszenia EKO-UNIA i innych zaangażowanych organizacji, też lokalnych w "Porozumieniu dla TrójZiemia"**

Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA jest jedną z wiodących organizacji pozarządowych (obok Fundacji Frank Bold, Greenpeace, Fundacji RTON, PZS) zaangażowanych od 15 lat w kampanię dot. rozwoju Polski opartej o nową, zieloną energetykę bez kopalni odkrywkowych węgla brunatnego w Polsce. Stowarzyszenie ściśle współpracuje z innymi organizacjami i lokalnymi społecznościami dotkniętymi problemami związanymi z istniejącymi i planowanymi kopalniami odkrywkowymi i elektrowniami węgla brunatnego (w ramach Koalicji „Rozwój Tak - Odkrywki Nie”), działa także na rzecz zmiany lokalnych i krajowych polityk, które prowadzą do przyspieszenia odejścia od paliw kopalnych. EKO-UNIA angażuje się również w działania na rzecz ochrony klimatu, transformacji energetycznej w Polsce, a także promocji efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii. Po zablokowaniu powstawania nowych kopalni odkrywkowych węgla brunatnego w Polsce, EKO-UNIA i jej partnerzy dążą do przyspieszenia działań na rzecz sprawiedliwej transformacji Turowa i regionu zgorzeleckiego po zmianie rządu w 2023 r.

“Porozumienie dla TrójZiemia” (10 organizacji i instytucji lokalnych i regionalnych) - to nieformalne porozumienie instytucji i organizacji na rzecz rozwoju w okresie transformacji obszaru na styku trzech krajów: Polski, Niemiec i Czech. Znacznie łatwiej jest przyciągnąć uwagę lokalnych interesariuszy, działając jako koalicja organizacji. Chcemy wzmacnić rolę Porozumienia w regionie. Widzimy również potrzebę

STOWARZYSZENIE EKOLOGICZNE EKO-UNIA

ul. Białoskórnicza 26, 50-134 Wrocław ☎ +48 71 344 22 64 ✉ info-ekounia@eko.org.pl

rozszerzenia współpracy o przedstawicieli gmin, biznesu, administracji rządowej i samorządu regionalnego. Naszym celem jest współpraca przy tworzeniu zielonej wizji przyszłości regionu, opartej na Zielonym Ładzie, sprawiedliwości społecznej, potencjale nowych możliwości zatrudnienia, kulturze, aktywizmie oraz włączeniu grup dotychczas wykluczonych, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży i kobiet.

**Oprac. Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA
Czerwiec, 2024**